

Indhold

Kilde 1: Scavenius' tale den 23. oktober 1918	2
Kilde 2: H. P. Hanssens tale 23. oktober 1918.....	6
Kilde 3: Rigsdagsresolution 23/10 1918.....	7
Kilde 4: Aabenraa-resolutionen af 17. november 1918	8
Kilde 5: Vilhelm La Cour	9
Kilde 6: Gørdejer P. Lassen	16
Kilde 7: Ionas Collin.....	21
Kilde 8: Den amerikanske præsident Thomas Woodrow Wilsons tale til kongressen den 8. januar 1918.....	29
Kilde 9: Georges Clemenceaus tale på Versailles-konferencen den 16. juni 1919.....	33
Kilde 10.....	35
Kilde 11: Lloyd George speaking to Parliament (12 November 1918)	35
Kilde 12 Lloyd George speaking to Parliament (1919)	35
Kilde 13. Afstemningsresultatet 1920	36
Kilde 14. Tysklands afståede områder efter Versaillesfreden	37

Kilde 1: Scavenius' tale den 23. oktober 1918

Nedenstående tale var udenrigsminister Scavenius' indledning til Rigsdagens fortrolige møde om, hvilken politik regeringen skulle forfølge på et tidspunkt, hvor det af hensyn til forholdet til Tyskland endnu var umuligt for regeringen at offentliggøre et ønske om en genforening med dele af eller hele Slesvig. Baggrunden for Scavenius' tale var en begyndende højrenational argumentation for, at Danmark uden hensyn til sprog- og nationalitetsforhold skulle forlange en grænse så langt mod syd som muligt.

Ministeriet havde ikke næret nogen Tro til, at det rette Tidspunkt var kommet til at forelægge det nordslesvigske Spørgsmaal for Rigsdagen. Men man kan jo sjældent selv bestemme Udviklingen af et Spørgsmaal, der har saa stor Interesse for Befolkningen og Landet og denne Henvendelse fra Rigsdagen er da ogssa bleven nødvendiggjort ved Indgreb fra Sider her i Landet, der særlig beskæftiger sig med det Spørgsmaal. Mange Mennesker har til mig sagt, at de ikke kunde forstaa, hvorledes det var muligt for Danmark at rejse dette Spørgsmaal nu; de havde den Følelse, at der var noget uanständigt i dette, at vi, som havde siddet stille under hele Krigen, nu skulde komme frem med Fordringer, som jo ikke nogen Deltagelse i Begivenhederne berettigede os til. Der er det rigtige i dette, at Staten Danmark ikke har noget her at fremføre. Dette ligger i selve Udviklingen af Spørgsmaalet.

Vi har i sin Tid sluttet en Fred og der afstaaet dette Land. Denne Fred er ikke blevet ophævet ved ny Krig eller ved nogen Revision. Der har ved en Fred mellem to andre Magter været givet en Ret for de Danske i Slesvig, men ikke for Danmark; denne Ret er efter ophævet, og Danmark har gentagne Gange erkendt, at vi ikke havde nogen Ret støttet på § 5 i Prag-Freden. Spørgsmaalet er derfor - det maa fastholdes - at folkeligt Spørgsmaal. Det er ikke Staten Danmark, og maaske ikke en Gang det danske Folk her i Kongeriget, men de danske Slesvigere, der i Øjeblikket, som Situationen nu foreligger, kan tale med.

De Efterretninger, der er komne til Folk her i Landet, som staar i nøje Forbindelse med Ledelsen af de danske Slesvigere, har da ogsaa erfaret - og jeg har kunnet bringe Meddelelse derom videre - hvilken Holdning der iagttaages af Rigsdagsmand H.P. Hanssen i Forbindelse med den danske Befolknings øvrige Tillidsmænd. Det forlyder da, at deres Hensigt er at rejse Spørgsmaalet, saa snart Lejlighed maatte byde sig, paa den tyske Rigsdag.

Men der er en anden Grund, hvorfor det var nødvendigt at foretage denne Henvendelse til Rigsdagen. Det var nødvendigt for at se, om der i det danske Folk er en fælles Opfattelse af den Politik, som det vil være rigtigt for Danmark at følge. Naar Sagen omtales saa meget, som det allerede nu sker - den er jo først rejst i svenske og norske Blade, sikkert ikke uden Forbindelse her i Landet - og naar der ved den Pressediskussion, der finder Sted, vækkes Interesse for den hos de krigsførende Parter, kan Spørgsmaalet let her i Danmark faa en saa hastig Udvikling, at det danske Folk maa blive enigt med sig selv om, hvad det ønsker i denne Sag. Disse Bestræbelser for at føre Sagen frem har jo tillige en særlig Karakter. Der er nemlig sket det ejendommelige, at skønt de danske slesvigere dog endnu sukker under fremmed Herredømme, og vi endnu klager over, at de er i fremmed Vold, hører man allerede her i Landet Røster, der kræver, at naar dette Spørgsmaal skal ordnes, saa skal Danmark have sin historiske Grænse tilbage, det vil sige, at Forholdet skulde vendes om: I stedet for at Danske har været under tysk Herredømme, og de og vi har klaget derover, skulde nu Tyske under dansk Herredømme. Man støtter sig her til Historiens Ret.

Men det maa ikke glemmes, at Historiens Ret er forskellig ud fra de Synspunkter, hvorfra man ser dem. Hvad der er Historiens Ret i Danmark, er ikke Historiens Ret i Tyskland. Derfor har Historiens Ret aldrig været et Udgangspunkt for en Afgørelse, som har kunnet være varig mellem Folkene. Derfor maatte det ogsaa, særlig i smaa Nationer, hilses med Glæde og Tilslutning, man kunde sige med Begejstring, om en ny Tid aabnede sig for Forholdet mellem Nationerne, naar det proklameredes, at for Fremtiden skulde det ikke være Historien, men de virkelige nationale Forhold, der skulde være gældende, at ingen Nation, støttet til hvilket Argument det saa end maatte være, skulde kunne kræve at herske over Dele af et andet Folkelegeme.

Naar det derfor meddeles, at der her i Landet rejser sig en Agitation for videregaaende Fordringer, saa er der Grund for den danske Nation til at se lidt nøjere paa dette spørgsmaal. Man maa da først erindre, at en Akcept

fra den danske Nation af et videregaaende Program vilde betyde en fuldstændig Fornægtelse af det Standpunkt, vi hidtil har staaet paa, og af det ideelle Moment, der har ligget i Sønderjydernes Krav ligesom ogsaa i den Opfattelse, der har været gældende her i Landet. Og man maa jo ogsaa tænke paa, hvilket Syn man fra begge Sider vil have paa Gennemførelsen af noget saadant. Hvis man et Øjeblik forsøger at se paa Spørgsmaalet fra et tysk Synspunkt, vil man indse, at det er en vanskelig Sag for den tyske Nation at skulle afstaa Dele af det nuværende tyske Rige, og at det vilde være yderligere svært for dem at komme ind i den Tankegang, at den skulde afstaa dem uden at faa noget som helst til Gengæld. Men hvis yderligere Løsningen skulde være den, at Dele af det tyske Folkelegeme gik med, saaledes at Løsningen ikke kom gennem det, der nu skal være Grundlaget for Retten mellem Nationerne, men i Virkeligheden kun blev det gamle om igen, nu vendt imod Tyskerne, saa er det klart, at noget saadant ikke kan gennemføres med Tyskernes gode Vilje, men maa være en Ordning, som de tvinges til, men som de aldrig accepterer i deres Hjerter eller med deres Forstaelse.

Det siges, at man fra de allierede Magters Side ønsker, at Danmark skal paatage sig mere, men hvis det er Tilfældet, synes jeg, det er Danmarks Opgave at overbevise dem om, at dette ikke kan være i nogens Interesse. At det vilde være en Ulykke for Danmark er klart, men man kunde maa ske ogsaa overbevise disse Magter om, at de ikke selv kan være interesserede i en Løsning, som vilde give dem Forpligtelser i Fremtiden under forandrede Forhold og derved blive en Byrde for dem, som ikke til enhver Tid vilde passe dem. Vi har jo gennemlevet noget af dette før. Vi har set, hvorledes den Ordning, som blev Resultatet af den første slesvigiske Krig, og som dog havde Magternes Garanti, efterhaanden som den brød sammen for os, ikke kunde finde Støtte udefra. Vi ved jo, hvorledes de danske Udenrigsministre i Tiden mellem 1850 og 1863 var stillede, hver gang det trak op til en virkelig Konflikt med Det tyske Forbund. Ja, Repræsentanterne i København for disse Magter, som i 1852 havde ment, at det var i Europas Interesse at opretholde det samlede danske Monarkis Integritet, havde stadig det Raad til den danske Regering: Kan I ikke give efter, søger dog at undgaa, at det kommer til Konflikt, - og da Konflikten først kom, blev vi ogsaa ladt alene.

[...] Man kan i Dag have alle mulige Forsætter, men ingen kan vide, hvorledes de kan opretholdes om 10-20-30 Aar, og vi kan ikke regne med kortere Tidsrum. Danmark er et gammelt Land, og vi haaber det skal bestaa til evig Tid, saalænge der er en dansk Nation. Derfor maa vi ikke anlægge Synspunkter, som alene tager Hensyn til den øjeblikketlige Situation.

Naar det derfor siges, at vi endelig maa være forsigtige, endelig ikke gøre noget, som hos de Allierede, Tysklands Fjender, kunde vække Misfornøjelse, saa maa man dog ogsaa tænke paa, hvad der er Danmarks Interesse, og hvis de Planer, der formodes at være fremme hos disse Magter, var saadanne, at man maatte sige til sig selv, at Danmark vilde blive ledet ind i Forhold, der var uholdbare i Fremtiden, da maatte Danmarks Opgave være at overbevise dem om, at det var en forkert Politik for Danmark. [...] Derfor er det, vort Haab staar til, at der kommer en Tilstand, hvor man virkelig har givet hvert Folk, hvad der tilkommer det, og ikke en Tilstand, hvor den øjeblikkelige Sejr benyttes saaledes, som det tidligere er sket, og den besejrede kun søger at samle sine Kræfter for atter at faa Resultatet revideret. Det maa man haabe, men man kan ikke vide det.

Men i samme Omfang, som det bliver en Fred, dikteret af Hadet og den øjeblikkelige Forbitrelse mellem Nationerne, i samme Grad kan man være overbevist om, at det Folkeforbund, som muligt bliver etableret, ikke kan faa nogen indre Sandhed, og derfor er det, vi maa tænke paa, hvordan Danmark under saadanne fremtidige Forhold vilde være stillet, hvis det havde Tyske inden for sine Grænser. [...]

Derfor er det, hvis vi faar Tyske under dansk styre, uundgaaeligt, at der bliver et nationalt Spørgsmaal i omvendt Orden, og medens de Danske, da de førte deres Kamp i Sønderjylland, som Baggrund havde den lille danske Stat, vil der som Baggrund for en tysk National Bevægelse blandt de Tyske, vi maatte have under dansk Herredømme, være alt, hvad der er tysktalende.

Vi maa heller ikke et Øjeblik over det Forhold, der i Øjeblikket er mellem Nationerne, glemme, at det ændrer sig. Naar Tysklands Aspirationer er knækkede, naar de andre Magters Frygt for, at Tyskland skal stræbe efter Hegemoniet, er borte, naar Tyskland er reduceret til det, det formentlig bliver reduceret til nu ved Enden af denne Krig, ja saa vil ikke straks, Folkene imellem, ethvert Spor af Krigen og af den Forbitrelse, den har

fremkaldt imellem dem, forsvinde, men Regeringerne vil hurtigt komme i et andet Forhold til hinanden - man hader ikke den, man ikke frygter - og tilbage vil vi ligge med et nationalt Spørgsmaal, som man i dette Øjeblik siger er et europæisk Spørgsmaal. Jeg frygter, at det i Fremtiden vil være meget vanskeligt at opretholde dette Spørgsmaal som europæisk. De Stridigheder, der vil være mellem dansk og tysk Nationalitet, vil vist atter blive henvist til Forstaaelse mellem Parterne, og vi er og vil alle Dage være den, der vanskeligt kan faa Europa til at forstaa vores Synspunkter. Ved selve Forholdet vil vi være ugunstigt stillede. Thi hvis Verden i Fremtiden i og for sig har akcepteret Princippet Folkenes Selvbestemmelsesret, og det kun er den øjeblikkelige Magtsituation, der medfører, at den ikke paa alle Omraader kommer til fuld Gyldighed, vil vi alene derved være uheldigt stillede. Hvis de Betragninger, som i Øjeblikket kunde føre til, at man fra anden Side kunne ønske noget andet, sejrede, vilde vi paa Forhaand have Uret, thi saa bliver det jo os, der regerer over andre. Men dernæst, naar Diskussionen rejses, hvilket mangetonende Kor udgaar der da ikke fra hele den tyske Nation i modsætning til den spæde Stemme, det danske Folk kan hæve?

Og saa Forholdet til de andre Magter. Naar Danmark, som jeg tror, kan forudse en anden Udvikling, saa synes jeg, at der deri ligger et meget stærkt Argument, naar man vil overbevise disse Magter om, at de ikke kan have nogen Interesse i at lede Danmark ind i noget, hvortil vores Kræfter er for svage. Hvis der skabes et stadigt Modsætningsforhold mellem Danmark og Tyskland paa den Maade, vil Danmark være en for svag Baggrund til Opretholdelse af dette. [...] Vi ønsker her i Danmark ikke mindre end den nationale Løsning, og vi gør det ogsaa ud fra den Betragtning, at ellers bliver Spørgsmalet ikke løst. Det bliver kun flyttet, men alle de uhedige Forhold, som er knyttede til, at nogle Danske er under tysk Herredømme, vil vedblive. Den danske Folkegruppe under tysk Herredømme, vil være formindsket, men den vil stadig være der. Derfor mener vi, at kun en fuldstændig national Løsning kan være det for Danmark eftertragtesværdige. Men ud fra den Betragtning, at det maa være ønskeligt, at Grundlaget for Modsætningen, for den stadige Konflikt, maatte bortfalde, maa det ogsaa være i Tysklands Interesse at gaa til en fuldstændig national Løsning. [...]

Nu ligger dette jo anderledes. Saaledes som Forholdene nu er, vil dette Spørgsmaal ikke kunne tænkes at finde en endelig Løsning før ved den Ordning af Forholdene i Europa, som vil komme paa en Fredskonference eller paa anden Maade. Men derfor er det lige ønskeligt for Danmark, naar man ser ud i Fremtiden og ikke hefter sig ved Tysklands øjeblikkelige Svaghedstilstand, at den Løsning, der tilvejebringes, møder Forstaaelse fra tysk Side. Derfor er det ikke heldigt, naar der fra dansk side saa stærkt henvises til Fredskonferencen, thi hvis Spørgsmalet skal frem der, saa kommer det der af sig selv. [...] Saaledes som jeg ser det, maa det være en dansk Bestræbelse at modarbejde alle Tendenser, der kunde føre os ind i Forhold, som vilde forrykke den Stilling, som hidtil har været heldig for Danmark. [...]

Ja, nu har jeg fremlagt Stillingen, saaledes som jeg ser den. Det, der ligger til Grund for, at det har forekommet mig rigtigt, ja nødvendigt, at der fra Ministeriets Side skete en Henvendelse til den danske Rigsdag, var Indtrykket af, at der var Kræfter i Gang, der søgte at drive dette Spørgsmaal bort fra det - saa vidt jeg opfatter det, og som jeg haaber, den overvejende Majoritet af dette Folk, opfatter det - eneste Grundlag, det nationale Grundlag. [...]

Jeg maa da maaske slutte med at oplæse, hvad der ved disse Forhandlinger mellem Partiernes Repræsentanter og Ministeriet er tænkt som det, man vilde forelægge Rigsdagen. Det lyder saaledes:

"Efter at have hørt Ministeriets Meddelelser fastslaar Rigsdanes Fællesmøde, at der er Enighed om at fortsætte den samme til alle Sider ligelige Neutralitetspolitik, som hidtil er ført, at ingen anden Ændring i Slesvigs nuværende Stilling end en Ordning efter Neutralitetsprincippet stemmer med det danske Folks Ønske, Følelse og Interesse, og at den Løsning, som det danske Folk ved begge de krigsførende Parters Antagelse af Neutralitetsprincippet maatte ønske tilvejebragt, og hvorved de danske Dele af Slesvig efter den retfærdigst mulige nationale Grænse føres tilbage til Danmark, bør søges gennemført paa en saadan Maade, at der ikke voldes Skade i Forholdet til nogen Side."

Her er altsaa antydet, saavel det endelige Maal som den Fremgangsmaade. vi mener rigtig, for saa vidt vi overhovedet selv kommer til at bestemme i denne Sag. Men da Forholdet er det, at Danmark ikke endnu kan træde frem over for Europa med dette Spørgsmaal, kan det ikke anses for rigtigt, at denne Vedtagelse bliver

offentliggjort. Det kunde kun skade Sagen, tror jeg, og lige saa ønskeligt det er, at Rigsdagen konstaterer, at den er Basis for en Politik i dette vigtige Spørgsmaal, lige saa urigtigt vilde det være, tror jeg, at offentliggøre Rigsdagens Beslutning. Dette er altsaa noget, vil skulde være enige om, men Offentliggørelsen skulde henlægges til det rette Øjeblik. Jeg slutter med at opfordre Rigsdagen til at give Tilslutning til den nu oplæste Resolution.

Kilde: "Referater af Rigsdagens fortrolige Møder den 23. Oktober 1918, 3. April og 12. Maj 1919.

Kilde 2: H. P. Hanssens tale 23. oktober 1918

Uddrag af rigsdagsmand H.P. Hanssens tale i den tyske rigsdag den 23. oktober 1918:

Til Præsident Wilsons Program hører først og fremmest Gennemførelsen af Folkenes Selvbestemmelsesret, som Tyskland.. har anerkendt. Og i Punkt 4 i sin Programtale af 12. Februar erklærer Præsidenten, at "alle klart omskrevne nationale Krav skal finde videstgaaende Tilfredsstillelse."

Al Tvetydighed i nationale Spørgsmaal maa nu undgaas. Den alvorsfulde Stund kræver klar og aabenbar Tale. Under Henvisning til Rigskanslerens og Præsident Wilsons fornævnte Standpunkt, kræver jeg som Repræsentant for den danske Befolkning i Nordslesvig i Rettens og Retfærdighedens Navn Gennemførelsen af Pragfredens § 5 og dermed ved den forestaaende Fredsslutning det nordslesvigske Spørgsmaals endelige Løsning på Grundlag af Folkenes Selvbestemmelsesret.

Oversættelse efter Franz v. Jessen: Haandbog i det slesvigske Spørgsmaals Historie I, side 380.

Kilde 3: Rigsdagsresolution 23/10 1918

Resolution vedtaget på den danske rigsdags fortrolige fællesmøde den 23. oktober 1918

Efter at have hørt Ministeriets Meddelelser fastskaar Rigsdagens Fællesmøde, at der er Enighed om
at fortsætte den til alle Sider ligelige Neutralitetspolitik, som hele det danske Folk har givet sin Tilslutning,
at ingen anden Ændring i Slesvigs nuværende Stilling end en Ordning efter Nationalitetsprincippet stemmer
med det danske Folks Ønske, Følelse og Interesse, og under den forestaaende Gennemførelse af det fra begge
de krigsførende Magters Side godkendte Nationalitetsprincip: Folkenes Selvbestemmelses-Ret,
at ønske Løsningen tilvejebragt paa en saadan Maade, at der ikke voldes Skade i Forholdet til nogen af Siderne,
hvorfed ogsaa Genforeningens sikkerhed betrygges.

Franz v. Jessen: Haandbog i det slesvigske Spørgsmaals Historie II, side 21.

Kilde 4: Aabenraa-resolutionen af 17. november 1918

Aabenraa-resolutionen af 17. november 1918, vedtaget i Den nordslesvigske Vælgerforening på et møde den 16.-17. november 1918 på Folkehjem i Aabenraa.

Resolutionen fik afgørende betydning for placeringen af den dansk-tyske grænse. Linieføringen følger den såkaldte Clausen-linie, som tager hensyn til de faktiske sproglige forhold i Slesvig.

Samtidig løste resolutionen et alvorligt problem for den danske rigsdag, der på dette tidspunkt efter det tyske kejserriges sammenbrud efter 1. verdenskrig befandt sig i et alvorligt dilemma. På den ene side kunne man indgå direkte underhåndsaftaler med den tyske regering om grænsedragningen og derved sikre, at grænsedragningen ikke gav anledning til senere tysk revanche, men i konsekvens heraf risikere, at blive anset for allieret med Tyskland. På den anden side kunne man overdrage grænsedragningen til en international kommission, men dermed risikere, at grænsedragningen kunne give anledning til senere tyske krav om grænserevision. Den danske rigsdag besluttede på et lukket møde den 23. oktober 1918 at forholde sig forsigtigt og afvente en udspil fra nordslesvigsk side.

Aabenraa-resolutionen er dette udspil. Efter at Vælgerforeningen for Nordslesvig den 17. november var blevet enige om indholdet, holdt H.P. Hanssen en berømt tale fra Folkehjems balkon, hvor han over for 3.000 fremmødte sønderjyder gav forhåbningen om en snarlig Genforening med Danmark konkret indhold.

Aabenraa-resolutionen i sin helhed:

1. Vi ønsker det nordslesvigske spørgsmål løst på den måde, at Nordslesvig opfattes som en helhed, hvis befolkning ved at stemme med ja eller nej tilkendegiver, om den vil genforenes med Danmark.
2. Nordslesvig er den del af hertugdømmet Slesvig, der ligger nord for en line, som går fra sydpynten af Als ind ad Flensborg Fjord til Kobbermøllebugten, op ad Krusådalen, sønden om Frøslev således, at Padborg bliver grænsestation, og derpå følger skellet mellem Slogs og Kær Herred Skelbækken og tilsidst Sønderåen og Vidåen til dens bøjning mod nord, hvorfra den går lige ud til Vesterhavet og videre ud om nordpynten af Sild.
3. Stemmeret har alle over 20 år gamle mænd og kvinder, som
  - a. er fødte og har hjemme i Nordslesvig eller
  - b. har boet i Nordslesvig i mindst 10 år eller
  - c. er fødte i Nordslesvig, men udviste af de hidtilværende magthavere.
4. Stemmeretten udøves skriftligt under former, som sikrer hver enkelts frie viljestyring. De hidtilværende myndigheder må ikke øve indflydelse på afstemningen.
5. Vi betragter det som en selvfølge, at tilstødende distrikter i Mellem-Slesvig, som rejser kravet, har ret til ved en særskilt afstemning at tilkendegive, om de ønsker at komme tilbage til Danmark.

61 underskrifter bekræftede resolutionen. Chr. Ravn og P. Budach ønskede følgende passus tilføjet:

"Undertegnede tiltrådte derefter resolutionen med den tilføjelse, a) at Flensborg efter vor mening hører med til Nordslesvig, om end ikke til det danske Nordslesvig, b) at den eventuelle afstemning i de tilstødende distrikter efter vor mening bør ske samtidig med afstemningen i det danske Nordslesvig".

Kilde:

Troels Fink: *Da Sønderjylland blev delt. 1918-1920. Institut for Grænseregionsforskning, 1978. Bind I, s. 61-70.*

Kilde 5: Vilhelm La Cour

For Flensborg: - Tale ved det første Flensborgmøde, Koncertpalæet, København, den 22. januar 1919 (Fra: La Cour, Vilhelm: I kamplinen: Taler og essays, udgivne fem aar efter krigens ophør, Slesvigsk Forlag, Flensburg 1923, s. 126 – 137)

derinde — en lille haly Times Sejlads borte — ligger Byen. Mariekirkens Spir tegner sig gennem Disen. Klokkerne begynder at ringe Solen ned. Til Styrbord, mørkt godt mellem Skovene, hvilte Kobbermøllelægningen, hvor Krusaa har sit Udloeb. Alt kan sanses paa samme Tid; den Kyst, som skal blive »dansk«, paa samme Tid; den By, man vil gøre »tyske«, og den Grense, som den By, man kun en hun Vig, en spejende Flade mellem to lukkede Skove.

Nede ved Dampskibshaven i Graasten ligger det tyske Badehotel, som allerede nu er købt af en dansk Mand og omdøbt til »Fonia«. Ogsaa dette skal mærke Genforeningen. I Øjeblikket ser det luksuet og uflinsermeligt ud. Men Ventetiden i Byen er ikke lang, før Baden gaar igen. Fløjten skringer. Afgangen bliver Egersund at naa selv Flensborg Fjord. Her breder Kysterne sig i al deres herlige danske Reinheit. Til høje det jævne Hvalv op mod Rinkenæs Overby og ved Strandens Sandager med Blåndingen af gammel og ny Bebyggelse. Til Bagbord Broagerland. Er man næet et kort Stykke ud paa Fjorden, ser man Tivlingspiret paa Broager Kirke Høfte sig over Landet. Og ret forude svommer Holdnæs — det flade Holdnæs, som lukker for Inderfjorden og skærmer Lyksborgskovene i Syd.

Mellem disse danske Strande dumper vi fren — for sidste Gang under tysk Flag! Ronshoved anløbes, Sønderhav ved Økseerne ligedes. Senere langer Kollund. Da Skibet letter herfra, føler man sig for første Gang stillet Ansigt til Ansigt med Flensborgproblemets i al dels rammende Vinkelighed. Thi

For Flensborg.
Tale ved det første Flensborgsmøde, Koncert-palæet, København, den 22. Januar 1919.

Da jeg næstidste Gang var i Flensborg, sad vi som nu og saa over til Marinestationen i Mørvig. »Hvad skal vi gøre med den, naar Landet igen bliver dansks?«

I Øjeblikket er Fremtid blevet Nutid. I disse Måned, i disse Uger, ja maaske i disse Dage afgøres Spørgsmaalet. Hvad skal der blive af Mørvig? — svar mig paa det, saa ved jeg samtidig, hvad der skal blive af Flensborg.

Thi det er den Realitet, man forst og fremmest fastholder, naar man faaerdes dernde og har Bladenes hidlige Grensedebat friskt i Sindet: Flensborg ejer Fjorden. Man kan ikke berøve Borgerne Hovedindgangen til deres By. Man kan ikke engang forlange, at de skal dele den med andre. Det vilde skabe samme evige Splid, som hvis to ilde Naboer skulle bruge samme Husdør.

Jeg har set dette Præsonnement fremhævet andetsteds, og jeg nayner det paany. De, som vil trække Grænselinjen mellem Flensborg By og Fjordens Nordkyst, de, som vil dele Kobbermøllebugten mel-

lem os og Naboen, skal vide, hvad de *gør*. De skaber Grænseforhold saa vanskelige, som vi aldrig har kendt dem før. De skaber et Konfliktof saa mangfoldigt, at kun deres egen doktrinære Opfattelse af Tilværelsen kan skjule for deres Øjne, hvad det indebeer. De *gør* det, der skiller Stat fra Stat, til en fælles Boldgade for begges Interesser, og der skal en utrolig Mangel paa politisk og psykologisk Forstaaelse til at overse, hvad Folgerne vil blive.

Man taler altid om »Faren ved det tyske Flensborg«. Det er maaske gavnligt at minde om, at der findtes et »tysk« Flensborg, som ingen Fare rummede — et gennem Generationer plattyktalende og gennem Generationer loyalt tænkende Flensborg. Det var det, vi mistede i 1864. Fremmedherredømmet har bragt en Mængde tyske Indvandrere til Byen. Det er nu dem, som præger den, støttet af de talrige Embedsmænd og af Stedets Garrison — ikke mindst af Marineungdommen fra Morsvig. Vil man nu prove paa at danisere Befolkningen sprogligt og kulturelt, sker der Ulykker! Jamen, hvem tænker paa at danisere den? Absolut ingen. Vi, som ønsker Flensborg hjem, ønsker, at den hvad Sindelag og Kultur angaa skal nærme sig det Flensborg, vi mistede.

Det var en By, som havde Rum ogsaa for os. Men ved Siden deraf levede den sit eget Liv, aandeligt og kulturelt, og dens Driftighed, dens Borgersind, dens Loyalitet gav den alle Midler i Hænde til at fyldte Livet med det, man netop her paa Stedet satte

højest. Vi foreskrev ingen Leveregler. Vi gav ingen generende Sproglove. Ingen af Delene vilde vi heller gøre nu. Men vi tror, at det, som er Naturen i Flensborg: det danske Norden og det plattyske Syden. Tid efter anden paany vilde vide at gøre sig gældende med saa megen Kraft, at det indførte Højtysk forsvandt. Livet er en taknemlig Læremester.

Og et dansk - plattysk Flensborg som i gammel Dage vilde vi hilse med Glæde. Det vilde kulturelt have alle Betingelser for at falde til Hvile i sig selv. Under dansk Styre ville ikke alene de danske Kulturyerdier i Byen være sikrede — og ingen nægter, at denne Omstændighed vejer meget tungt i Vægtskaalen for os — men ogsaa alt, hvad der findes af plattyks Tradition, vilde kunne aande op. Det eneste, som i Løbet af en Generation eller saa vilde se Grunden svigle under sig, det var, hvad man kunde kalde det stedlige Berlin. Det indførte, det kunstige, det hjemmemfremmede vilde do bort. Byen ville finde sig selv paany.

Af samme Grund regner vi det for en Misforstaelse, naar man tror, at et rigsdansk Flensborg vil styrke Tyskheden i Nordslesvig. Hvor der findes af Tyskhed heroppe, er netop for største Delen »Berlineri« — d. v. s. rigstyske Produkter, indførte Sager. Under dansk Styre vil Rodløsheden vise sig. Man har ikke en plattysk Tradition at falde tilbage paa. Her vil i det lange Løb kun være et Resultat muligt; den fuldkomne Opsugning i den danske Befolking.

Naar vi for Flensborgs Vedkommende stiller det

I Kamplinen

nationale Regnskab op paa denne Maade, sker det ud fra rent praktiske Forudsætninger.

Som Spørgsmålet har udviklet sig, er der en overvejende Sandssynlighed for, at Byens endelige Skæbne vil blive afgjort af Borgerne selv. En Tilslutning til Danmark vil altsaa skyldes et Votum i denne Retning fra Borgerskabets Side.

Man kan stille sig tvivlende overfor en saadan Mulighed, men man kan ikke benægte den. Og kommer Flensborg ad denne Yej hjem til Moderlandet, skyldes det den Omstændighed, at Byens Liv nu og i Fremtiden kun vil være sikret under dansk Flag.

Fra første Øjeblik, Spørgsmalet blev rejst, har Stemmerne hævet sig derfor. Ledende Tyskere indenfor Magistraten og Handelskammeret har ganske vist ikke udtalt sig for en Tilslutning til Danmark. Men de har i de mest afgørende Vendinger udtalt sig imod en Afspærring fra Nordslesvig. I saa Fald var Byen — sagde de — som en Brønd, der torrede ud, eller som et Trae, der rodhuggedes.

Nuvæl — vil man Maale, maa man ville Midlerne. Nordslesvig gaaer til Danmark. Er det ikke Borger-skabtes Agt at slippe Nordslesvig, maa det følge med.

Og de sterke Ord man har brugt, har ikke været Mundsvejr. De har haft et Nødraabs sandfærdige Præg. Tre Fjerde dele af sit Opland vilde Byen miste, hvis Grænsen blev trukket Nord for den — ved Krusaa. En Fjeredel beholdt man tilbage. Hvormange ruinerede Hjem betød det? Hvormange Borgere maatte vandre ud?

„Mulighed for at skaffe sig et større Opland mod Syd var udelukket. Hamburg, Lübeck og Kiel sidder med alle Kortene paa Haanden. Lokalpatriotismen er en mægtig Drivkraft, og intet formuftigt Menneske kan forestille sig, at disse Byer skulle opgive noget af deres Handel for at bringe Flensborg paa Fode. Flensborg vilde være klemt mellem Skjolde. Med Toldgrænsen umiddelbart mod Nord og med den overmægtige Konkurrence mod Syd, vilde dens Skæbne være beseget. Vi kom til at stiftte Bekendtskab baade med et tysk Flensborg og med et hensyggende og et forbitrede Flensborg.

Hvad her er sagt om Byens Handel, gælder ikke alene dens Storkøbmænd. Hvem kan skille stor og lille Forening fra hinanden? Hvor den store dor bort, svinder Udsigterne for den mindre. Hvor Betin-gelerne er til Stede for den stores Trivsel, vil ogsaa den lille florere. Derfor vil den forende Handelsstands Stilling være bestemmende for den samlede Handelsstand. Giver Spidserne Parolen: »Stem for Danmark — det giver Liv og Brød for os alle!« — saa folger det brede Lag med. Endnu lyder en saadan Parole ikke. Endnu er man nemlig ikke fuldt ud klar over det danske Oplands uafvendelige Genforening med Danmark. Lad Begreberne klares paa dette Punkt, saa kan man med større Sikkerhed spaa, hvilket Udfald en Stemmeafgivning vil faa.

Saa er der Værtet. Langt den største Del af Byens organiserede Arbejderbefolning er knyttet til dette. Saalænge Ledelsen var i Direktør Bredsdorff's Haand, vedligeholdt det danske Element sin Styrke indenfor

denne store Virksomhed. Efter hans Død blev Undsætningen haardhændet og systematisk trukket til fra Syd.

Og alligevel er endnu henved Halvdelen af Værftets Arbejdere danske. Deres nationale Instinkt vil ved en Grænseafgørelse komme til at give et langt kraftigere Udslag end ved et simpelt Rigsdagssvalg. Hvad deres tyske Kammerater angår, vinker selvfølgelig Republikken og Arbejderraadene og hele den nye, forlorne Herlighed. Kærlighed går blind; og Revolucionen er abenbart ikke langt fra at gøre det samme. Trods alt — Erfaringen begynder at melde sig. »Frideden« koste Blod. Den betales med en Desorganisation, som lammer Livet. Hvor bliver Arbejdet af? Hvem sikrer Raastofferne? Hvem behersker Mar kedet i Udlændet? Det er dog af dette, man for en væsentlig Del skal leve.

Her vil mange af Værftets Folk i al Stilhed sige til sig selv: »Vi skal have Kul fra England — vil Tyskland have samme Lethed ved at skaffe det som Dan mark?« Eller: Vi skal (efter Lothringens og Saar bækkenets Tab) have Jern og Staal fra Frankrig — vil Tyskland være lige saa velset paa det franske Marked som Danmark?²«

Nuvel — uden Raastoffer intet Arbejde. Uden Ar bejde ingen Eksistensbetingelse. Den som vil Maale, maa ogsaa ville Midllerne. En Stemmeseddelen kan i det give Øjeblik afgøre Spørgsmaalet.

Kraft, og den levende Anerkendelse, som dets Skibe altid har nydt, vilde ikke lide under den sorte Kø karde, som en stor Del af Verden i lange Tider vil fæste paa tysk Industri. Samtidig vilde de utallige Traade, som forbinder den flensborgske Handelsstand med Nordslesvig, vedvarende give Byens Købmænds stand nok at bestille. Nye Baand vilde knyttes — med København, med Aarhus, med Eshjerg. Unge Handelsfolk fra Hovedstaden vilde — som tidligere — gaa i Lære dermede, have Udbytte af at sætte sig ind i de særegne Forhold, maaske slaa sig ned paa Stedet og bringe Driftigheden endnu en Smule i Vejret.

Og midt i denne Vækst skulde der være Plads for national Utilfredshed, for statsfarlige Rumlerier? Det lyder ikke meget troligt. Den, som arbejder og ser Udbytte deraf, kaster i Almindelighed ikke Timerne bort til Deklamationer og Lamentering.

Vælger Flensborg dansk, saa er Fremtiden sikret. Vælger den ikke dansk — maa Ansaret hvile paa dens egen Befolknings. Men i saa Fald vil den paa ingen Maaade vere en hyggelig Nab o. Inden længe vil Fejltagelsen gaa op for den. Den vil indse, at den ikke har kendt sin Søgelsestid. Og i naturligt Haab om efter at faa Lod Del i det Marked, som den tidligere ejede, vil den stadig rette Tanken mod Nord. Det danske Element i Byen vil føle sig forraadt og prisgivet. Det rigsstyske Forerskabet, og dets Kredse vil føle sig som Moder skødet for de »berlinske« Efterladenskaber, der endnu findes Nord for Grænsen. Vi vil få et Storm centrum umiddelbart udenfor vor

Lad os tanke, at Asfætningen gav et dansk Flertal. Beregningerne vilde slaa til: Værftet gik for suud

Dør. For Alvor vil man kunne sige, at »det tyske Flensborg« er blevet en national Fare!

Dette Resultat kan imidlertid ikke alene fremkomme derved, at en Stemmeafgivning gaar danske Interesser imod. Det kan ogsaa skabes, hvis de assisterede og allierede Magter stiller sig uvenlige overfor Afstemningsprincippet, anmoder den danske Regering om selv at udpege Grænsen, og denne da — slaar sig til Taals med »den Clausenske Linie« Nord om Flensborg.

Denne Mulighed foreligger. Saa meget er sikkert: noget Afstemningsprincip vil man ikke anvende i Elsass-Lothringen. Rimeligvis søger man da at undgaa det ogsaa andre Steder. Og endvidere: Indlemmelsen af Flensborg uden Afstemming liger vedvarende udenfor vor Regerings Program. Hvad det sidste Punkt angaar, er Stillingen saa alvorlig som tænkelig. En spildt Dag — et tabt Slag. En rokret Tro — brudt Bro. Kun hvis alle vi, som af ideelle og praktiske Grunde kæmper for Flensborgs Hjemkomst, kan vedligeholde Troen paa vor Sags endelige Sejr, har vi Udsigt til dermede at knytte vor Fremtid til vor Fortid. Kun hvis vi rastlose benytter Ugerne, Dagene, Øjeblikkene, kan vi undgaa Nederlaget. Af gørelsen staar for Døren! Det er paa Tide, vi vaagner og samler Kræfterne paa een Op g a v e: Flensborgs Fr else!

Selv med de ovenfor nævnte to Kendsgerninger for Øje vil der være os en Mulighed levnet.

Hvis de allierede og associerede Magter er utilhøjelige til en almindelig Anwendung af Afstemningsprincippet er det dog ikke utaenkligt, at det kan lykkes for vor Regering at udvirke en Undtagelse for Flensborg Bys Vedkommende. Naar den angiver Grenselinien Skovlund-Ellund-Froslev-Krusaa, kan den med god Grund pege paa den ganske abnorme Beliggenhed, Flensborg vilde faa. Ententen kan svare:

»Men saa tag da Flensborg! Og vi nægter ikke, at det efter vor Opfattelse vilde være Regeringens simple Pligt. Men den vil sagtens foretrække at svare: »Af indrepolitiske Grunde ønsker vi det ikke. Samtlige politiske Partier hævder, at Flensborgs Tilknytning til Danmark kun kan finde Sted paa Grundlag af en Afstemning. Dette er for os blevet et Princip-spørgsmaal — vi anmoder om, at der i dette ganske særlige Tilfælde bliver givet Lejlighed til et Plebisit, før den endelige Grænse trækkes.«

Det er intet heroisk Standpunkt. Den moralske Begrundelse vil sikret lyde som Hebraisk for Ententens Øren. Men vi ser paa den anden Side ingen anden Udvej til Flensborgs Frelse.

At skaffe i det mindste Sikkerhed for denne lokale Afstemning vil være alle Flensborgvensers Sag. Det er deres Pligt ikke at fortære sig i gold Harme over en Regering og Rigsdag, som nødvendiggen saadanne Udvæje. Baade Regeringen og Rigsdagen er for saa vidt sagesløse. Det er Folkeaanden selv, som i smart to Generationer er i den Grad vamnøgt, at den ikke kan skehne Frasen fra Realitetens Stillet overfor Begrebet »Folkenes Selvbestemmelsesret«

ved den intet andet Raad end frygtsom at spørge hver enkelt lille Lokalitet, hvis Standpunkt ikke paa Forhaand er fuldkommen givet, og for at opmuntre de skrämtre erklærer den straks, at den af al Magt vil arbejde for Princippet: Saa faa Tyskere som muligt Nord for Grænsen!

Hvor beroligende for os herjemme, som altsaa ikke i Fremtiden behøver at regne med større national Anspændelse, end vi har præsteret hidtil! Hvor opmuntrende for Nordslesvigerne, som kan shukke deres gamle Ild og med fuld Kraft kaste sig ind i vort Døgs myldrende Smaastrid! Hvor vel signende for Flensborgerne, som talket være dansk Fremsyn med frejdigt Mod kan vandre en aandelig Død og en økonomisk Ruin i Møde!

Mod denne Selvopgivelsens Aand, som skyder alle Ansvar og Vanskæligheder fra sig, er det ikke i Øjeblikket nyttigt at prædike. Den markeres maa ske af en Regering, den bæres af en Rigsdag, men den præges af hver eneste een i hele Folket. Vor Presse, vor Universitet, vore Højskoler maa bære deres Part af Skylden. At ændre alt dette er en Opgave, som kaalder! Og det skal ændres — ikke ved Skældsord, som i disse Dage bruges med samme Færdighed af begge yderliggaende Partier Nord for Grænsen, men ved fast og uforfaerdet, ved utrættet Kamp mod alle de sentimentale Fraser, der slover vore Begreber om Folkelivets Realiteter. Tiden kommer nok! I Øjeblikket har vi kun een Ting at gøre. Vi skal frelse for Fædrelandet den mægtige Kraftkilde, som hedder det driftige Flensborg, det Element af usentimental Statssamfølelse, som

hedder det loyale Flensborg, og den Proves-
ten for dansk Taahmod og Tro, som hedder det
danske Flensborg!
Lykkes dette, vil hver enkelt af os have vundet et
Fond af Tillid og Fremtidsmod, som paa hundrede
Maader kan bringe Folket Gavn efter Genforeningen.

Flensborgbevægelsen.

Ett Trækagebil.

Efter Afslutningen af Krigen 1864 og Sønderjyllands Tab blev det en Hovedopgave for alle Danske at arbejde for en Revision af den haarde Freds Bestemmelser. Den Grænse, der var sat mellem Danmark og Tyskland, var ikke Udryk for noget som helst andet end den brutale Magt. Den var ikke historisk grundet, ikke militært akceptabel, den tog intet Hensyn til vores økonomiske Livsmuligheder, og den svarede ikke til noget folkeligt Ønske, ja, den stod i den skarpeste mulige Strid med hele det danske Folks Retfærdighedsfølelse og dets velbegrundede Ret til en fri national Tilværelse. Men man indsaa baade indenfor Regeringen ogude i den store Offentlighed, at man intet Haab kunde gøre sig om en samlet Tilbagevindning af det hele sønderjyske Landomraade. Dealingstanken, som tidligere havde modt stor og berettiget Modvile, trædte af sig selv i Forgrund, og der fremkom — baade nu og medens de dansk-tyske Forhandlinger om Opfyldelsen af Pragfredens § 5 stod paa — talrige Indlæg, i hvilke der sloges til Lyd for forskellige Delingslinjer.

Kilde 6: Gårdejer P. Lassen

Syd for afstemningsområdet: Sydslesvigske afstemninger 1918 – 1920.

(Fra: Christensen, L.P.: Slesvig delt..., Slesvigsk Forlag, Flensborg 1923)

Syd for Afstemningsomraadet.

Sydslesvigske Stemninger 1918—1920.

Af Gaardejær P. Lassen, Strukstrup.

P. Lassen.

Begivenhederne i November 1918 traf den sydslesvigske Befolkning næsten uforberedt. Ikke ret mange havde tænkt paa, at det kunde bære denne Vej. Politisk nærmest indifferent anlagt og vant til Myndighedernes Formynderskab havde det store Flertal næsten kritikløst taget imod de officielle Beretninger af enhver Art. Derfor den tilsyneladende Stilhed til at begynde med, og derfor blev de første Forsøg paa at ytre

sig kun famlende. Det blev snart klart, at det vilde bero paa de Kaar, der vilde blive budte Sydslevigerne — særlig fra de nærmeste Omgivelser Side —, hvordan Bevægelsen i Sydslevig vilde forme sig, og hvordan den kunde faa Udtryk. At de Kaar, der bødes, i det lange Løb maatte virke og virkede som en stærk Foraars-Nattefrost paa den spirende Plante, er ikke Sydslevigernes Skyld.

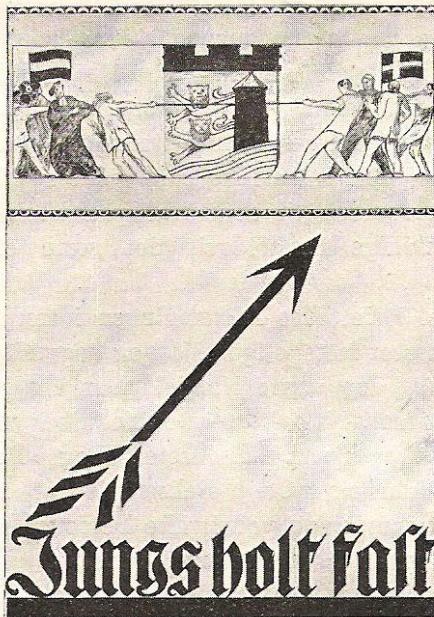
Den store og brede Masse af Befolkningen stod, som sagt, efter Revolutionens Udbud og Vaabenstilstanden i November 1918 fuldstændig overrasket. Den første Følelse, der gjorde sig gældende, var en Lettelsesfølelse over, at Krigen nu var forbi. Snart meldte Spørgsmaalet sig: Hvad nu? Svaret kom temmelig snart fra Befolkningens Side i et mere eller mindre åbenlyst — alt efter den enkeltes Naturel — og stadig sig bredende: »Nu gaar vi igen til Danmark!« Det mest kraftige Udtryk, som jeg har hørt, var en fra Fronten hjemvendende Landstormsmands Udtalelse paa min Gaardsplads. Han raabte

som Afslutning paa en Debat, der førtes om dette Emne, saa højt, at det kunde høres over en stor Del af Byen: »Ja, naturligvis gaar vi, gaar hele Slesvig nu tilbage til Danmark!« Der ventedes og haabedes, at Spørgsmaalet inden ret længe og uden Vanskelligheder vilde kunne ordnes, for mange Vedkommende dog med det mere eller mindre aabent udtalte Haab, at det kunde ske, uden at de selv direkte behøvede at tage bestemt Stilling til Spørgsmaalet.

Imidlertid løstes dette ikke saa let. Fra nordslesvigsk og kongerigsk Side blev det kastet ind, at Spørgsmaalet skulde afgøres efter Princippet Folkenes Selvbestemmelsesret, idet denne blev fortolket som en Folkeafstemning uden en i alle Tilfælde for Sydslesvigerne passende Forberedelsestid. Vi fik Zoneinddelingen. Nordslesvig: 1. Zone, Sydslesvig: 2., 3. og 4. Zone. Sydslesvigerne, for største Delen afvænnede med at sysselsætte sig med nationale Spørgsmaal, og til Dels vel ogsaa lullede ind i den Tankegang, at en Oprulning af Nationalitetsspørgsmaalet i Slesvig, begrundet paa Tysklands Stilling og numeriske Overlegenhed, aldrig mere vilde skunne ske, blev derved samtidig sat over for en Række Spørgsmaal i Steden for eet: Nationalitetsspørgsmaalet, hvilket maatte virke absolut forstyrrende. Bedst udtrykkes denne Forstyrrelse i Folkernes Tankegang maa-ske af følgende Udtalelse, som en Angelbo gjorde til mig, da Zoneinddelingen blev rigtig bekendt. Han spurgte: »Hvad skal dette betyde? Skal vi Slesvigere paa Forhaand stemmes som henholdsvis første, anden, tredje og fjerde Klasses Mennesker?« Zoneinddelingen umuliggjorde ogsaa et fælles ensartet Arbejde. Medens Nordslesvig, første Zone, kunde arbejde uforstyrret, kunde af Sydslesvigs tre Zoner kun anden arbejde aabenlyst under store Vanskelligheder, tredje kunde slet ikke arbejde, og fjerde blev ikke opfordret dertil. Men trods alle Vanskelligheder arbejdedes der godt af Sydslesvigerne, hvad Antallet af Underskrifter, der skaffedes baade paa Rømningen af tredje Zone og paa Internationaliseringen af hele Sydslesvig, beviser. Selv Ejdersted og Egernførde leverede Underskrifter.

Altsaa, Stillingen i Sydslesvig var i Vinteren 1918/19 lovende og god. Befolkningen stod i sit overvejende Flertal afventende, men ikke uvillig over for de Forandringer, der, logisk set, maatte være komne. Som et Udslag af denne Logik

kan paa dette Sted nævnes en Udtalelse af en ældre Slesviger af ovennævnte, i national Henseende indifferent Slags, der, boende i tredje Zone, men født i anden, skulde til Afstemning der. Da Spørgsmalet »Dansk« eller »Tysk«, »Danmark« eller »Tyskland« nu pludselig blev kastet ind paa ham, for at han skulde tage Stilling dertil, udtrykte han følgende Tankegang: »Nu fortæller Danskerne os stadigvæk, at hele Slesvig lige ned til Ejderen er gammelt dansk Land. Hvis dette er Tilfældet, saa er vi naturligvis som Efterkommere efter den oprindelig her boende Befolkning Danske. Men saa har i dette Tilfælde ogsaa

Et af Tyskernes Fyndord.
(Anvendt mod dem selv.)

hele Landet lige ned til Ejderen med hele sin Befolkning værsgo' at gaa tilbage til Danmark uden Afstemning. Der kan saa først være Tale om en Afstemning, hvis Holsten kræver at komme med. Men netop dette, at Danskerne selv kræver en Afstemning i hele Slesvig, er for mig et Tegn paa, at det er Løgn, det, de fortæller os. Slesvig maa være gammelt tysk og ikke gammelt dansk Land.«

Stod altsaa den overvejende Del af den indfødte slesvigiske Befolkning, som allerede ovenfor nævnt, paa et afventende

og ikke uvilligt Standpunkt, saa regnede den tilflyttede tyske Embedsstand ogsaa med, at nu gik Slesvig igen tilbage til Danmark, hvilket følgende Udtalelser viser. Den 9. Januar 1919 holdtes i Hulmølle i Angel et politisk Møde, hvor Skoleraad Runkel fra Slesvig, en født Rhinlænder, var Taler. Han sagde der blandt andet følgende: »For Tiden er der 90 Procent Mulighed for, at hele Slesvig lige ned til Ejderen gaar til Danmark, imod 10 Procent for, at vi beholder det ved Tyskland.« Den 24. Marts 1919 holdt Slesvig-Holstenerne Fest i Slesvig By. Skoleraad Runkel, der ogsaa her var Taler, indledede da med følgende Ord: »For sidste Gang forsamles vi her.« Den 25. Maj 1919 var der indvarslet til tysk og slesvig-holstensk Fest paa Skærsbjerg i Angel. En af de der tilstedevarende Talere kom ogsaa med den Indledning: »For sidste Gang forsamles vi her.« Ved sidstnævnte Fest leverede Befolkningen ogsaa et Bevis for sit Syn paa Sagen. Af smaa Flag i de tyske og slesvig-holstenske Farver, udleverede til at stikke paa Frakkekraven, var snart paa adskillige henholdsvis det sorte eller det blaa skaaret bort.

I Juni 1919 slettes Afstemningen i tredje Zone. Embedsmandsapparatet fattede igen Mod og begyndte at bearbejde Befolkningen paa den vante Maade. Den frodige Spirngtid var forbi, og Foraars-Nattefrostens Periode begyndte.

For øvrigt er ogsaa Dr. Køsters Bog »Der Kampf um Schleswig« en klar og tydelig Bekræftelse af, hvad Embedsmandsstanden ventede, og ved hvilke Personer og med hvilke Midler de nuværende Resultater naaedes.

Strukstrup, Juli 1922.

P. Lassen.

Kilde 7: Ionas Collin

I Paris Januar – April 1919,

Fra: Christensen. L.P.: *"Slesvig Delt... - Det dansk-tyske Livtag efter Verdenskrigen"*

Slesvigsk Forlag, København 1922

I Paris Januar — April 1919.

Af Overkirurg, Dr. med. Jonas Collin, København.

Jonas Collin.

Den 11. Januar 1919, Klokken 6 Eftermiddag, telefonerede en god Ven til mig: »Du har vel set i Aftenavisen, at du skal til Paris?« Det havde jeg, for saa vidt som jeg havde set Meddelelsen om, at Ministeriet Zahle vilde sende Magister H. V. Clausen dermed som sagkyndig i det slesvigske Spørgsmaal; og dermed var det givet, at ogsaa vi, som var Modstandere af den Clausenske Retning, maatte repræsenteres der,

hvor Slesvigs Skæbne skulde afgøres. Vi havde indtil da ikke været helt sikre paa Nødvendigheden deraf; nu var den klar for os; i Løbet af et Par Timer var Planen lagt og min Rejse bestemt. De følgende Dage fik jeg fra næsten alle de sønderjyske Foreninger og fra Mellem-slesvigsk Udvalg i Flensborg Mandat til at redegøre for Forholdene i Mellem^{*)} og Sydslesvig, og den 23. Januar om Morgen kom jeg til Paris, forsynet med, hvad der i den korte Tid havde kunnet tilvejebringes af historisk, sprogligt, nationalt, politisk, militært, kommercielt og økonomisk Materiale om Sønderjylland, alt saa solidt dokumenteret som muligt.

Fra København havde jeg telegraferet til Slesvigs trofaste og energiske Veninde, Fru de Quirielie, og hun havde ved min Ankomst alt klart til straks at gaa i Gang med Arbejdet, som væsentligst bestod i at faa Adgang til de Mænd, der havde direkte eller indirekte Indflydelse paa det slesvigske Spørgsmaals Afgørelse, forelægge dem mine Oplysninger, interessere

^{*)} Ved Mellem-slesvig forstaas her Landet mellem Skelbækken og Sli—Danevirke. J. C.

dem for Sagen og svare dem paa alle deres Forespørgsler om den. Opgaven var paa een Gang let og svær — let, fordi vor Sag var saa ren og klar, og fordi de, som skulde afgøre den, var intelligente, stortseende Mænd — svær, fordi jeg som Privatmand, for første Gang i mit Liv i Frankrig, uden Assistance fra Landsmænd, skulde kæmpe mod den danske Regerings officielle Standpunkt og officielle Repræsentanter med alle deres Veje og Hjælpekilder, Kontorassistance osv.

For at undgaa ethvert Skin af Rænkesmederi søgte jeg straks efter min Ankomst de to officielle Repræsentanter for Forbindelsen mellem Frankrig og Danmark, Frankrigs Minister i København, M. Conty, som netop var i Paris, og Danmarks Gesandt i Paris, Kammerherre Bernhoff. Jeg forelagde dem mit Materiale og sagde dem, hvad jeg vilde arbejde for. Begge modtog mig yderst elskværdigt, og begge var, hvilket jeg paa Forhaand vidste, afskaarne fra at støtte mig, der netop kom som den danske Regerings Modstander. Ikke uden Selvironi sagde Kammerherre Bernhoff til mig, da jeg havde endt mit Foredrag for ham: »Ja, min Mening er jo undervejs hernald!« H. V. Clausen, som havde forladt København før jeg, havde nemlig endnu ikke naaet Paris. At Conty i sit Hjerte delte mit Syn paa Slesvig, vidste jeg, og selv om han nu paa dette enkelte Punkt var nødt til at lægge Baand paa sin ivrige, virksomme Natur, saa har han ved mange andre Lejligheder gjort Slesvig og Slesvigere store Tjenester.

Maatte de to officielle Mellemmænd saaledes være tilbageholdne, saa gjaldt dette absolut ikke om de mange andre, jeg søgte og fik Forbindelse med i den kommende Tid. Det var en enstemmig Velvilje, som strømmede de danske Sydslesvigeres Ønsker i Møde; det var enstemmig Mistillid overfor Ministeriet Zahle, og overalt traf jeg Forbavlsel over dets Forbliven ved Roret, skønt det utvivlsomt repræsenterede et Mindretal af det danske Folk. Opmuntrende var det at møde de varme Følelser, hvormed det brede Lag i Paris omtalte Danmark og Slesvig; jeg talte ofte derom med tilfældige Bekendte, med Postbude, Kioskkoner, smaaahandlende og Kontorfolk; og fra en Frugthandler fik jeg engang det Svar: »Det er da rimeligt, at vi holder af Danskerne, de eneste af vore allierede, som blev trofaste« — han tænkte paa Napoleonstiden! Frankrigs ridderlige Aand

lever ikke blot i Poesien; den er vaagen og livsfrisk i det franske Folk, som ikke glemmer sine Venner. Men ogsaa nyere Baand knyttede os sammen; de franske Krigsfangers Hjemfærd over Danmark havde givet Genlyd i Frankrig; to Gange spredte dette mig nogle Timers Ventetid i Préfecture de police, hvor Ernæringskort, Opholdstilladelse, Pas o. l. besørgedes.

For de første Dage havde Fru de Quirielle allerede fastlagt Planen, med Foretræde hos en Del fremragende Politikere af alle Retninger, fra yderste konservative til rødeste Socialister; til den følgende Tid maatte jeg ofte først skrive til vedkommende og bede om at blive modtaget; men ofte kunde ogsaa Fru de Quirielle eller hendes Mand, M. Pierre de Quirielle, ved deres udstrakte personlige Bekendtskab skaffe mig Adgang. Det gjaldt om at interessere dels Deltagerne i selve Fredskonferencen, dels Præsidenterne i de mange forskellige Kommissioner, dels — og dette var vigtigere — Sekretærerne i disse og endelig, det allervigtigste, Medlemmerne af den Kommission, som skulde undersøge det slesvigske Spørgsmaal og afgive Rapport om det til det øverste Raad, hvis Standpunkt praktisk set vilde blive det afgørende.

Man forstaar let, at vort lille Spørgsmaal maatte være udsat for at drukne i de utallige store, vanskelige Sager, som disse forholdsvis faa, til det yderste optagne Mænd skulde sætte sig ind i; det fortjener derfor alle Danskes varmeste Taknemmelighed, at de alle beredvilligt tog imod, hvad vi kunde give af Oplysninger, Kritik af Forslag o. l., og det var impunerende at se den Hurtighed og Klarhed, hvormed de opfattede selv en meget sammentrængt Fremstilling af Emnet. Ofte endte det med, at de bad om et skriftligt Memorandum, udførligt og dokumenteret paa alle Punkter, eller ogsaa »en lille Notits, højst paa en Side, indeholdende alt det væsentlige!«! Adskillige mellemliggende Størrelser maatte ogsaa udfærdiges. Her var Savnet af Assistance føleligt; blot en Stenograf og en Skrivenmaskine vilde have lettet Arbejdet meget. Et Savn var det ogsaa, at Brugen af Telegrafen var saa stærkt hemmet paa Grund af Ministeriet Zahles Censur.

Trods Manglen af Hjælpemidler og ydre Apparat var det dog, som om en Bølge af Velvilje bar vore Ønsker frem paa de rette Steder. En højt anset, fremragende Diplomat, Medlem af

Fredskonferencen og meget indflydelsesrig, sagde til mig, da jeg havde talt med ham: »Det er udmærket alt sammen, og det har glædet mig at høre; men De havde saamænd ikke behøvet at ofre Deres Tid paa mig, jeg er god nok i Forvejen!« Ikke en eneste Gang er jeg blevet afvist, naar jeg anmodede om en Samtale; og fra tidlig Morgen til sent om Aftenen kunde jeg blive tilkaldt pr. Telefon af Kommissionsmedlemmer og andre. At gengive navngivne Politikeres Udtalelser vilde være urigtigt; men de Standpunkter, jeg traf, lader sig let sammenfatte.

Der var, navnlig hos Franskmænd uden direkte Arbejde i Kommissionen, megen Stemning for simpelthen at overdrage Slesvig til Danmark, saa langt som vi vilde have det, helst det hele; men, som en af de kendteste Socialistførere sagde til mig: »Plebiscitideen kommer De ikke udenom; den ligger i Tiden; men Afstemningen skal kun være vejledende, ikke afgørende.« De til Spørgsmaalets Behandling nærmere knyttede Mænd var for en Del noget paavirkede af de fra tysk og tyskvenlig dansk Side udbredte Paastande om Forholdene i Mellem- og Sydslesvig; men de havde en klar Følelse af, at der laa mangt og meget skjult bag de saaledes fremsatte Meddelelser; og de var meget ivrige efter at komme til Bunds i Sagen. Det var en stor Glæde at kunne hjælpe saadanne Mænd i deres Arbejde for at naa til Sandheden; og det var sikkert ikke en Høflighedsfrase, naar en af dem senere sagde: »Da De kom her ned, stod vi vaklende ved Flensborg; nu har vi, for en stor Del ved Deres Hjælp, naaet Danevirke.« Jeg bringer her en oprigtig Tak til de Mænd i Sydslesvig, som havde Mod til at afgive udførlige Erklæringer om Forholdene i deres Hjemstavn og deres Syn paa Slesvigs Skæbne.

Der blev hurtigt Enighed om, at mellem Kongeaa og Ejder gaves der ingen anden virkelig brugbar Grænselinje end Danevirke-Linen, med eller uden Forterræn og ført ud til Siderne lidt sydligere eller lidt nordligere. Den Grænse, som havde holdt i 1000 Aar, stod ogsaa for de allerfleste i Paris som den rette. Men Betænkelighederne ved den og Mulighederne for at naa den var det stadige Spørgsmaal. Jeg vil her indskyde, at jeg ikke havde noget samlet Mandat til at foreslaa nogen bestemt Grænselinje, og at jeg stadig frem-

hævede dette; men de Oplysninger, jeg var bemyndiget til at give, førte ganske naturligt til den gamle Grænse.

Afstemning stod under mit første Ophold som noget ret usikkert og efter mit og de fleste Mandanters Opfattelse ikke ønskeligt, og blandt andet deraf fulgte, at jeg ikke paa nogen som helst Maade indlod mig paa at opstille Stemmerets-regler o. l. Naturligvis faldt Talen alligevel ofte derpaa, og den hyppigste Opfattelse var da, ogsaa hos Socialister, at indvandrede og deres Efterkommere havde ikke Stemmeret, udvandrede og deres Efterkommere havde den. Jeg er ikke i Twivl om, at dette havde kunnet gennemføres, naar Kravet var blevet stillet fra Danmark og Slesvig; men der er, saa vidt jeg ved, end ikke gjort noget Forsøg herpaa.

I Løbet af knap tre Uger var der gjort, hvad der for Øjeblikket kunde gøres. Større og mindre Memoranda var indgivne til Fredskonferencen, Kommissioner og Enkeltmænd; Adresser og Pétitioner var afleverede, større og mindre Kort forsynede med Farver, Linjer og Tal osv., osv. Der var intet som helst fastsat om, naar det slesvigske Spørgsmaal kom til Afgørelse; det kunde være tre Uger eller tre Maaneder, og min hastige Afrejse fra København havde gjort en nogenlunde snarlig Hjemkomst næsten nødvendig. Den 11. Februar forlod jeg atter Paris, efterladende vor Sag i den utrættelige Fru de Quirielles Hænder, hun, som havde været med til alt, hvad jeg foretog, og som var fuldtud inde i hele vort Syn paa Sagen. Knap var jeg kommet hjem, før et Telegram fra hende kaldte mig til Paris igen. Kommissionen havde ønsket at høre mig i et Møde; hidtil havde jeg kun talt med Medlemmer af den enkeltvis.

Jeg rejste den 7. Marts; men ved min Ankomst til Paris den 13de modtoges jeg med Meddelelsen om, at der nu ikke var mere at foretage, Kommissionen havde endt sit Arbejde, indsendt sin Rapport og opløst sig. I Fortrolighed fik jeg at vide, at dens Forstag gik ud paa Afstemning efter Deling af Slesvig i 3 Zoner, det af alle ens bedømte Nordslesvig 1. Zone, 2. Zone med den af den danske Regering foreslaaede Linje som Sydgrænse — »saa har man vist Regeringen den Høflighed at lade dens Linje spille en vis Rolle« — og 3. Zone til Sli—Danewirke—Husum, »og den har vi lagt til overensstemmende med

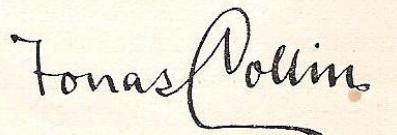
Deres Ønsker». For saa vidt var alt godt, om vi end havde foretrukket at undgaa Afstemningen med dens forargelige Væld af Løgn og Vold. At der skulde være Tale om at benytte en af de to nordlige Zonegrænser som Rigsgrænse, afvistes med stor Bestemthed, og det vides, at Medlemmerne af den sagkyndige Kommission fastholdt deres Standpunkt til det sidste. Der raadede hos dem fuldkommen Klarhed over Linjernes absolutte Uanvendelighed til andet end en rent forbigaaende Adskillelse. Evakuationen af Embedsmænd var af Kommissionsmedlemmerne tænkt ganske anderledes omfattende, end den blev. Alt nærmere Afstemningen vedrørende var blevet drøftet og afgjort, medens jeg var i København, og efter at den officielle danske Delegation havde haft Lejlighed til at uttale sig. I blandt de sagkyndige raadede der ikke blot Ønske om, at alle tre Zoner vilde tilfalde Danmark, men en stærk Tro derpaa og en Vished om, at det var den eneste for Slesvig og Danmark tilfredsstillende Løsning.

Forholdene havde imidlertid med Hensyn til Sydslesvig ændret sig siden mit første Ophold i Paris. Dengang vidste vi kun lidet om Ejdersted, der var vel en Bevægelse i Gang der for at følge Nordslesvig til Danmark; men noget sikkert havde vi ikke at bygge paa. Derfor havde vi ikke tidligere turdet opstille Kravet om at faa Ejdersted med, og overensstemmende hermed havde jeg i Paris ikke tilraadet at gaa syd for Dannevirke—Husum. Jeg anfører dette som et Bevis paa vor nøgterne Færd, fjern fra alt Fantasteri. Nu havde vi imidlertid fastere Grund at bygge paa; vi vidste, at der i Ejdersted samledes Petitioner og andre Tilkendegivelser, og vi ansaa det for vor selvfølgelige Pligt at gøre vort bedste for at støtte dem. Ved min Ankomst syntes Sagen som sagt afgjort; jeg vidste imidlertid, at Grev Bent Holstein var undervejs fra Ejdersted til Paris, og det gjaldt altsaa om at bane Vej for ham. Jeg skrev et personligt Brev til de enkelte Medlemmer af det øverste Raad, Clemenceau o. a.; og for ikke at faa det forsinket hos en af de talrige Sekretærer tilbød en fremragende fransk Politiker og tidligere Udenrigsminister at overlevere det til Clemenceau og Pichon personligt: »Jeg skal være Deres Postbud», sagde den gamle, fine Mand, som han ved en tidligere Lejlighed havde sagt: »Sig mig nojagtigt, hvad jeg skal

samle dem til de forskellige Personer og Kommissioner; og jævnlig maatte vi arbejde til langt ud paa Natten dermed.

En anden Side af Arbejdet var den mod Offentligheden vendende; Fru de Quirielle havde allerede for længst i »Journal des Débats« slaaet til Lyd for Slesvigs Sag; og hun havde faaet adskillige andre Blade til at omtale den velvilligt; nu gjaldt det om at fastholde Pressens Interesse for vort lille Spørgsmaal, og atter her var Holstein en ypperlig Mand, med sit Kendskab til engelske og amerikanske fremragende Mænd og sin omfattende politiske Forstaaelse.

Sidst i April mente jeg at kunne rejse hjem; alt saa ud til at være i god Gænge, og der var ikke mere at gøre. Fredsforslaget af 7. Maj viste kort efter dette klart. Men allerede før dettes Fremkomst havde der i Paris kunnet spores Tegn paa, at der var Gang i Samspillet mellem Tysklands Agenter og de Danske, som mere eller mindre klart bevidst støttede dem, samtidig med, at den storpolitiske Situation formede sig heldigt for dem. Det var da ugørligt for Danmarks og Slesvigs Venner i Fredskonferencen at opretholde Tilsagnet af 7. Maj; de kunde ikke være mere danske end Danmark selv; og da Venstre som Oppositionens største Parti tog et Standpunkt, der kunde opfattes som en Afvisning af Sydslesvigernes Krav, var dermed Slaget tabt. Hvad der var vundet i Sydslesvig og Paris, var tilintetgjort i Nordslesvig og København, og det danske Folk fik sin fortjente Løn for den Lunkenhed, som største Parten af det, fra øverst til nederst, havde vist altfor længe. For sent vaagnede Folket, for sent faldt Ministeriet Zahle, for sent tog Danmarks Regering Mod til sig til at række de kæmpende Landsmænd en Haand. Maatte vi da, naar Slesvigs Skæbnetærning næste Gang ruller, mindes dette »For sent!« og straks staa Skulder ved Skulder om Slesvigs og Danmarks ældgamle Ret, som har vundet ny Livskraft gennem Fredsforslaget af 7. Maj 1919 og gennem Sydslesvigernes smukke folkelige og nationale Selvhævdelse.

Kilde 8: Den amerikanske præsident Thomas Woodrow Wilsons tale til kongressen den 8. januar 1918.

I sin tale den 8. januar 1918 forsikrede den amerikanske præsident Thomas Woodrow Wilson kongressen om, at USA kæmpede for retfærdighed og fred i Europa. Talen dannede også noget af grundlaget for betingelserne for den tyske kapitulation ved fredsslutningen i Versailles.

Gentlemen of the Congress:

Once more, as repeatedly before, the spokesmen of the Central Empires have indicated their desire to discuss the objects of the war and the possible basis of a general peace. Parleys have been in progress at Brest-Litovsk between Russian representatives and representatives of the Central Powers to which the attention of all the belligerents has been invited for the purpose of ascertaining whether it may be possible to extend these parleys into a general conference with regard to terms of peace and settlement.

The Russian representatives presented not only a perfectly definite statement of the principles upon which they would be willing to conclude peace, but also an equally definite program of the concrete application of those principles. The representatives of the Central Powers, on their part, presented an outline of settlement which, if much less definite, seemed susceptible of liberal interpretation until their specific program of practical terms was added. That program proposed no concessions at all, either to the sovereignty of Russia or to the preferences of the populations with whose fortunes it dealt, but meant, in a word, that the Central Empires were to keep every foot of territory their armed forces had occupied--every province, every city, every point of vantage as a permanent addition to their territories and their power.

It is a reasonable conjecture that the general principles of settlement which they at first suggested originated with the more liberal statesmen of Germany and Austria, the men who have begun to feel the force of their own peoples' thought and purpose, while the concrete terms of actual settlement came from the military leaders who have no thought but to keep what they have got. The negotiations have been broken off. The Russian representatives were sincere and in earnest. They cannot entertain such proposals of conquest and domination.

The whole incident is full of significance. It is also full of perplexity. With whom are the Russian representatives dealing? For whom are the representatives of the Central Empires speaking? Are they speaking for the majorities of their respective parliaments or for the minority parties, that military and imperialistic minority which has so far dominated their whole policy and controlled the affairs of Turkey and of the Balkan States which have felt obliged to become their associates in this war?

The Russian representatives have insisted, very justly, very wisely, and in the true spirit of modern democracy, that the conferences they have been holding with the Teutonic and Turkish statesmen should be held within open, not closed, doors, and all the world lies been audience, as was desired. To whom have we been listening, then? To those who speak the spirit and intention of the resolutions of the German Reichstag of the 9th of July last, the spirit and intention of the liberal leaders and parties of Germany, or to those who resist and defy that spirit and intention and insist upon conquest and subjugation? Or are we listening, in fact, to both, unreconciled and in open and hopeless contradiction? These are very serious and pregnant questions. Upon the answer to them depends the peace of the world.

But whatever the results of the parleys at Brest-Litovsk, whatever the confusions of counsel and of purpose in the utterances of the spokesmen of the Central Empires, they have again attempted to acquaint the

world with their objects in the war and have again challenged their adversaries to say what their objects are and what sort of settlement they would deem just and satisfactory. There is no good reason why that challenge should not be responded to, and responded to with the utmost candor. We did not wait for it. Not once, but again and again we have laid our whole thought and purpose before the world, not in general terms only, but each time with sufficient definition to make it clear what sort of definite terms of settlement must necessarily spring out of them. Within the last week Mr. Lloyd George has spoken with admirable candor and in admirable spirit for the people and Government of Great Britain.

There is no confusion of counsel among the adversaries of the Central Powers, no uncertainty of principle, no vagueness of detail. The only secrecy of counsel, the only lack of fearless frankness, the only failure to make definite statement of the objects of the war, lies with Germany and her allies. The issues of life and death hang upon these definitions. No statesman who has the least conception of his responsibility ought for a moment to permit himself to continue this tragical and appalling outpouring of blood and treasure unless he is sure beyond a peradventure that the objects of the vital sacrifice are part and parcel of the very life of society and that the people for whom he speaks think them right and imperative as he does.

There is, moreover, a voice calling for these definitions of principle and of purpose which is, it seems to me, more thrilling and more compelling than any of the many moving voices with which the troubled air of the world is filled. It is the voice of the Russian people. They are prostrate and all but helpless, it would seem, before the grim power of Germany, which has hitherto known no relenting and no pity. Their power, apparently, is shattered. And yet their soul is not subservient. They will not yield either in principle or in action. Their conception of what is right, of what is humane and honorable for them to accept, has been stated with a frankness, a largeness of view, a generosity of spirit, and a universal human sympathy which must challenge the admiration of every friend of mankind; and they have refused to compound their ideals or desert others that they themselves may be safe.

They call to us to say what it is that we desire, in what, if in anything, our purpose and our spirit differ from theirs; and I believe that the people of the United States would wish me to respond, with utter simplicity and frankness. Whether their present leaders believe it or not, it is our heartfelt desire and hope that some way may be opened whereby we may be privileged to assist the people of Russia to attain their utmost hope of liberty and ordered peace.

It will be our wish and purpose that the processes of peace, when they are begun, shall be absolutely open and that they shall involve and permit henceforth no secret understandings of any kind. The day of conquest and aggrandizement is gone by; so is also the day of secret covenants entered into in the interest of particular governments and likely at some unlooked-for moment to upset the peace of the world. It is this happy fact, now clear to the view of every public man whose thoughts do not still linger in an age that is dead and gone, which makes it possible for every nation whose purposes are consistent with justice and the peace of the world to avow now or at any other time the objects it has in view.

We entered this war because violations of right had occurred which touched us to the quick and made the life of our own people impossible unless they were corrected and the world secured once for all against their recurrence.

What we demand in this war, therefore, is nothing peculiar to ourselves. It is that the world be made fit and safe to live in; and particularly that it be made safe for every peace-loving nation which, like our own, wishes to live its own life, determine its own institutions, be assured of justice and fair dealing by the other peoples of the world, as against force and selfish aggression.

All the peoples of the world are in effect partners in this interest, and for our own part we see very clearly that unless justice be done to others it will not be done to us.

The program of the world's peace, therefore, is our program; and that program, the only possible program, all we see it, is this:

1. Open covenants of peace must be arrived at, after which there will surely be no private international action or rulings of any kind, but diplomacy shall proceed always frankly and in the public view.
2. Absolute freedom of navigation upon the seas, outside territorial waters, alike in peace and in war, except as the seas may be closed in whole or in part by international action for the enforcement of international covenants.
3. The removal, so far as possible, of all economic barriers and the establishment of an equality of trade conditions among all the nations consenting to the peace and associating themselves for its maintenance.
4. Adequate guarantees given and taken that national armaments will be reduced to the lowest points consistent with domestic safety.
5. A free, open-minded, and absolutely impartial adjustment of all colonial claims, based upon a strict observance of the principle that in determining all such questions of sovereignty the interests of the population concerned must have equal weight with the equitable claims of the government whose title is to be determined.
6. The evacuation of all Russian territory and such a settlement of all questions affecting Russia as will secure the best and freest cooperation of the other nations of the world in obtaining for her an unhampered and unembarrassed opportunity for the independent determination of her own political development and national policy, and assure her of a sincere welcome into the society of free nations under institutions of her own choosing; and, more than a welcome, assistance also of every kind that she may need and may herself desire. The treatment accorded Russia by her sister nations in the months to come will be the acid test of their good will, of their comprehension of her needs as distinguished from their own interests, and of their intelligent and unselfish sympathy.
7. Belgium, the whole world will agree, must be evacuated and restored, without any attempt to limit the sovereignty which she enjoys in common with all other free nations. No other single act will serve as this will serve to restore confidence among the nations in the laws which they have themselves set and determined for the government of their relations with one another. Without this healing act the whole structure and validity of international law is forever impaired.
8. All French territory should be freed and the invaded portions restored, and the wrong done to France by Prussia in 1871 in the matter of Alsace-Lorraine, which has unsettled the peace of the world for nearly fifty years, should be righted, in order that peace may once more be made secure in the interest of all.
9. A re-adjustment of the frontiers of Italy should be effected along clearly recognizable lines of nationality.
10. The peoples of Austria-Hungary, whose place among the nations we wish to see safeguarded and assured, should be accorded the freest opportunity of autonomous development.
11. Romania, Serbia, and Montenegro should be evacuated; occupied territories restored; Serbia accorded free and secure access to the sea; and the relations of the several Balkan states to one another determined by friendly counsel along historically established lines of allegiance and nationality; and international guarantees of the political and economic independence and territorial integrity of the several Balkan states should be entered into.
12. The Turkish portions of the present Ottoman Empire should be assured a secure sovereignty, but the other nationalities which are now under Turkish rule should be assured an undoubted

security of life and an absolutely unmolested opportunity of autonomous development, and the Dardanelles should be permanently opened as a free passage to the ships and commerce of all nations under international guarantees.

13. An independent Polish state should be erected which should include the territories inhabited by indisputably Polish populations, which should be assured a free and secure access to the sea, and whose political and economic independence and territorial integrity should be guaranteed by international covenant.

14. A general association of nations must be formed under specific covenants for the purpose of affording mutual guarantees of political independence and territorial integrity to great and small states alike.

In regard to these essential rectifications of wrong and assertions of right, we feel ourselves to be intimate partners of all the governments and peoples associated together against the imperialists. We cannot be separated in interest or divided in purpose. We stand together until the end.

For such arrangements and covenants we are willing to fight and to continue to fight until they are achieved; but only because we wish the right to prevail and desire a just and stable peace such as can be secured only by removing the chief provocations to war, which this program does remove.

We have no jealousy of German greatness, and there is nothing in this program that impairs it. We grudge her no achievement or distinction of learning or of pacific enterprise such as have made her record very bright and very enviable. We do not wish to injure her or to block in any way her legitimate influence or power. We do not wish to fight her either with arms or with hostile arrangements of trade, if she is willing to associate herself with us and the other peace-loving nations of the world in covenants of justice and law and fair dealing.

We wish her only to accept a place of equality among the peoples of the world--the new world in which we now live--instead of a place of mastery.

Neither do we presume to suggest to her any alteration or modification of her institutions. But it is necessary, we must frankly say, and necessary as a preliminary to any intelligent dealings with her on our part, that we should know whom her spokesmen speak for when they speak to us, whether for the Reichstag majority or for the military party and the men whose creed is imperial domination.

We have spoken now, surely, in terms too concrete to admit of any further doubt or question. An evident principle runs through the whole program I have outlined. It is the principle of justice to all peoples and nationalities, and their right to live on equal terms of liberty and safety with one another, whether they be strong or weak.

Unless this principle be made its foundation, no part of the structure of international justice can stand. The people of the United States could act upon no other principle, and to the vindication of this principle they are ready to devote their lives, their honor, and everything that they possess. The moral climax of this, the culminating and final war for human liberty has come, and they are ready to put their own strength, their own highest purpose, their own integrity and devotion to the test.

Kilde 9: Georges Clemenceaus tale på Versailles-konferencen den 16. juni 1919

In the view of the Allied and Associated Powers the war which began on August 1st, 1914, was the greatest crime against humanity and the freedom of peoples that any nation, calling itself civilised, has ever consciously committed. For many years the rulers of Germany, true to the Prussian tradition, strove for a position of dominance in Europe. They were not satisfied with that growing prosperity and influence to which Germany was entitled, and which all other nations were willing to accord her, in the society of free and equal peoples. They required that they should be able to dictate and tyrannise to a subservient Europe, as they dictated and tyrannised over a subservient Germany. Germany's responsibility, however, is not confined to having planned and started the war. She is no less responsible for the savage and inhuman manner in which it was conducted.

Though Germany was herself a guarantor of Belgium, the rulers of Germany violated, after a solemn promise to respect it, the neutrality of this unoffending people. Not content with this, they deliberately carried out a series of promiscuous shootings and burnings with the sole object of terrifying the inhabitants into submission by the very frightfulness of their action. They were the first to use poisonous gas, notwithstanding the appalling suffering it entailed. They began the bombing and long distance shelling of towns for no military object, but solely for the purpose of reducing the morale of their opponents by striking at their women and children. They commenced the submarine campaign with its piratical challenge to international law, and its destruction of great numbers of innocent passengers and sailors, in mid ocean, far from succour, at the mercy of the winds and the waves, and the yet more ruthless submarine crews. They drove thousands of men and women and children with brutal savagery into slavery in foreign lands. They allowed barbarities to be practised against their prisoners of war from which the most uncivilised people would have recoiled.

The conduct of Germany is almost unexampled in human history. The terrible responsibility which lies at her doors can be seen in the fact that not less than seven million dead lie buried in Europe, while more than twenty million others carry upon them the evidence of wounds and sufferings, because Germany saw fit to gratify her lust for tyranny by resort to war.

The Allied and Associated Powers believe that they will be false to those who have given their all to save the freedom of the world if they consent to treat this war on any other basis than as a crime against humanity.

Justice, therefore, is the only possible basis for the settlement of the accounts of this terrible war. Justice is what the German Delegation asks for and says that Germany had been promised. Justice is what Germany shall have. But it must be justice for all. There must be justice for the dead and wounded and for those who have been orphaned and bereaved that Europe might be freed from Prussian despotism. There must be justice for the peoples who now stagger under war debts which exceed £30,000,000,000 that liberty might be saved. There must be justice for those millions whose homes and land, ships and property German savagery has spoliated and destroyed.

That is why the Allied and Associated Powers have insisted as a cardinal feature of the Treaty that Germany must undertake to make reparation to the very uttermost of her power; for reparation for wrongs inflicted is of the essence of justice. That is why they insist that those individuals who are most clearly responsible for German aggression and for those acts of barbarism and inhumanity which have disgraced the German conduct of the war, must be handed over to a justice which has not been meted out to them at home. That, too, is why Germany must submit for a few years to certain special disabilities and arrangements. Germany has ruined the industries, the mines and the machinery of neighbouring countries, not during battle, but with the deliberate and calculated purpose of enabling her industries to seize their markets before their industries could recover from the devastation thus wantonly inflicted upon them. Germany has despoiled her neighbours of everything she could make use of or carry away. Germany has destroyed the shipping of all nations on the high sea, where there was no chance of rescue for their passengers and crews. It is only justice that restitution should be made and that these wronged peoples should be safeguarded for a time from the competition of a nation whose industries are intact and have even been fortified by machinery stolen from occupied territories.

Kilde 10 Raymond Poincare diary entry (14th March, 1919)

Today Clemenceau is angry with the English, and especially with Lloyd George. -I won't budge," he said, - I will act like a hedgehog and wait until they come to talk to me. I will yield nothing. We will see if they can manage without me. Lloyd George is a trickster. He has managed to turn me into a "Syrian". I don't like being double-crossed. Lloyd George has deceived me. He made me the finest promises, and now he breaks them. Fortunately, I think that at the moment we can count on American support. What is the worst of all is that the day before yesterday, Lloyd George said to me. "Well, now that we are going to disarm Germany, you no longer need the Rhine". I said to Clemenceau: " Does disarmament then seem to him to give the same guarantees? Does he think that, in the future, we can be sure of preventing Germany from rebuilding her army?" "We are in complete agreement," said Clemenceau; " it is a point I will not yield."

Kilde 11: Lloyd George speaking to Parliament (12 November 1918)

A 'righteous' peace (after a righteous war)

We must not let any sense of revenge, any spirit of greed, any grasping desire override the fundamental principles of righteousness. The mandate of this government at the next election will mean that the British Government will be in favour of such a peace.

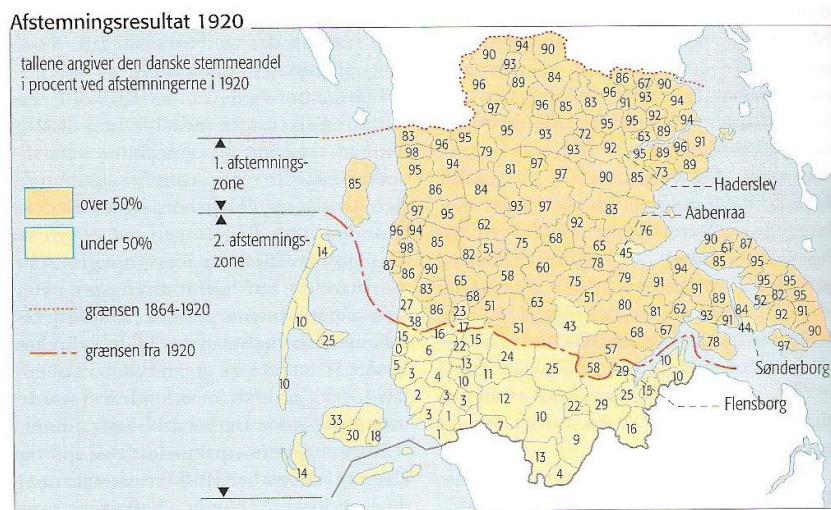
Kilde 12 Lloyd George speaking to Parliament (1919)

(Talen blev holdt inden han tog af sted til konferencen)

A 'hard but fair' (and lasting) peace

We want a peace which will be just, but not vindictive. We want a stern peace because the occasion demands it, but the severity must be designed, not for vengeance, but for justice. Above all, we want to protect the future against a repetition of the horrors of this war.

Kilde 13. Afstemningsresultatet 1920

Kilde 14. Tysklands afståede områder efter Versaillesfreden

